Anatol EREMIA

Toponimia Bugeacului: aspecte și conexiuni interdisciplinare (II)

A.E. – dr. hab., cercetător conferențiar, lingvist, specialist în onomastică. A editat 25 de cărți, cele mai recente fiind *Dicționar explicativ și etimologic de termeni geografici*, Chișinău, 2006; *Dicționar geografic universal*, Chișinău, 2008; *Localitățile Republicii Moldova. Ghid informativ documentar*, 2009.

Hrisoavele românești din sec. XV-XVI confirmă faptul că pământurile din cuprinsul Bugeacului se aflau pe atunci în stăpânirea Moldovei și cuprindeau numeroase sate și târguri (Tint, Troian, Greceni, Sărata), cu toate că în stepele nord-pontice hălăduiau triburile turanicilor nomazi. Nu mai vorbim de străvehile orașe-cetăți de pe litoralul pontic și dunărean (Cetatea Albă, Chilia, Smil) care, prin populația lor reprezentativă, continuau să rămână românești, făcând parte, aproape în toate timpurile, din componența Țării Moldovei. Mențiunile toponimice documentare din sec. XV-XVII sunt mult grăitoare în acest sens: Andrieș (Andrușu, 1429), Balintești (1502), Bălceni (1543), Bărboși (1554), Becheni (1608), Boiștea (1502), Bosânceni

Bugeac, the southern part of Bessarabia, has a thousand years-old history. This region has been inhabited by a permanent and sedentary population, the Geto-Dacian, the Romanians on river Prut, the Romanian that left for future generations a priceless treasure of our national history and culture. Bugeac's toponymy, the subject of this study, is a part of the millennial Romanic patrimony.

Keywords: anthroponymy, composition, diachronic, derivation, ethnonyms, hydronyms, oiconyms, oronyms, synchronyms, toponyms.

BDD-A25804 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:55 UTC)

(1598), Brătulești (1617), Buhușeni (1560), Călinești (1441), Cășoteni (1558), Drăgănești (1588), Fărceni (1502, 1520), Giurgiulești (1593), Hotești (Goteşti, 1603), Lărgeni (1604), Leușteni (1495), Mădoiești (1502), Mănești (1436), Micușani (1441), Miroslăvești (1441), Mursești (1508), Negrilești (1621), Păcurărești (1604), Poiana Brumarului (1473), Rădeni (1543), Selişte (1543), Stângăceni (1533), Șcheia (1502), Tăbănești (1599), Tintu (1558), Tomești (1529), Trifești (1520, 1536), Urechești (1617), Văleni (1543), Vlădești (1604), Zârnești (1494) ș. a. După cum se poate observa, majoritatea acestor toponime reprezintă formații onimice românești, fapt ce poate servi drept dovadă a caracterului etnic al populației din regiune [15, p. 15 și urm.].

Este cunoscut faptul că nu toate denumirile menționate documentar s-au păstrat până în prezent. Unele dintre ele au dispărut odată cu desființarea localităților, altele pe parcursul timpului au fost substituite cu nume „noi" sau prin denumirile satelor cu care așezările în discuție au fost comasate. Multe așezări au fost părăsite de băștinași în timpul războaielor, care erau multe și de durată pe acest pământ, precum și din cauza năvălirilor devastatoare ale triburilor barbare, care și ele n-au fost puține. Au avut de suferit mai ales satele de câmpie, cu locuri deschise, cărora natura nu le-a hărăzit stavile și scuturi naturale de apărare. Dintre vechile localități atestate documentar în sud-vestul ținutului nu le mai găsim astăzi pe următoarele: Balintești (1502), Boiștea (1502), Călinești (1441), Fărceni (1502), Leușteni (1495), Mădoiești (1502), Mănești (1436), Miroslăvești (1441), „sate unde au fost" Cergașă (1443), Fălcin (1502), Oană Albu (1436), Oancă (1493), Zorilă (1492), precum și Singureni (1473), Șcheia (1502) ș. a.

După cum s-a menționat, din sec. al VII-lea până în sec. al XIII-lea, regiunile din nordul Dunării și Mării Negre au fost invadate de numeroase triburi migratoare, care, pornind din stepele asiatice și de pe Volga, s-au revărsat peste Nistru și Prut, făcându-și drum spre țările din sud-estul Europei. Unele s-au aflat numai în trecere pe teritoriul pruto-nistrean (protobulgarii, ungurii, uzii), altele s-au așezat aici pe o anumită perioadă de timp (pecenegii, cumanii, tătarii mongoli etc.). Aceștia din urmă au ocupat, mai întâi, stepele Bugeacului, apoi și câmpiile râurilor din centrul și nordul teritoriului. În cele din urmă, tătarii

BDD-A25804 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:55 UTC)

mongoli s-au retras peste Nistru, triburile pecenego-cumane răzleţite fusese asimilate de populaţia băştinaşă cu mult înainte. De pe urma lor ne-au rămas numele de râuri şi lacuri *Cahul, Ialpug, Catlabug* ş. a.

Românii băştinaşi nu şi-au părăsit locurile de trai nici atunci când tătarii nogaici au inundat stepele sudice, în sec. XVI-XVII. Ei au continuat să trăiască în vecinătatea turanicilor, cu toate că aceştia le creau în permanenţă condiţii de viaţă insuportabile. Drept mărturie a continuităţii românilor în sudul Basarabiei sunt numele de râuri: *Lunga, Lunguţa, Saca, Sărata, Salcia, Schinoasa* ş. a., precum şi numeroasele nume de localităţi din această zonă: *Reni, Vulcăneşti, Giurgiuleşti, Văleni, Brânza, Frumoasa, Zârneşti, Luceşti, Roşu, Goteşti* ş. a. Şi hidronimele, şi oiconimele locale sunt menţionate în hrisoavele moldoveneşti, în cele mai vechi lucrări cartografice, în cronicile timpului, în notele de călătorie.

După strămutarea tătarilor nogaici din Bugeac (sfârşitul sec. al XVIII-lea începutul sec. al XIX-lea), populaţia românească a repopulat pământurile libere, aşezându-se în vechile lor sate sau întemeind noi localităţi. Şi-au găsit adăpost aici ţăranii români din Moldova de Nord şi din Bucovina, dar şi de peste munţi, din Transilvania, precum şi din Muntenia şi Dobrogea. Astfel au luat fiinţă localităţile: *Bulboaca, Buzoaia, Catargiu, Căprioara, Frumuşica Veche, Grădiniţa, Halileşti, Petriceni, Plop, Roşia, Valea Perjei, Vulcăneşti* ş. a. S-au aşezat cu traiul şi în fostele câşle tătăreşti, păstrându-le în parte denumirile turanice: *Chioselia, Coştangalia, Taraclia (de Salcie), Tartaul (de Salcie), Sadâc, Tocuz*. Treptat, în limba română, aceasta devenind prioritară în zonele sudice, au fost adaptate fonetic şi structural toate toponimele străine: *Baimaclî – Baimaclia, Kiat – Câietu, Musa Murza – Samurza, Taraclî – Taraclia* etc. Mişcările de populaţie şi întemeierea de noi sate au durat, în fond, până la sfârşitul sec. al XIX-lea.

Nume topice româneşti se întâlnesc în număr considerabil şi peste Nistru. Transnistria, pământurile dintre Nistru şi Bug şi de dincolo de Bug sunt meleaguri de permanentă viaţă strămoşească, populate încă de străbunii noştri geto-daci. Documentele vremii mărturisesc că teritoriul nord-pontic ucrainean era considerat „o prelungire a Moldovei de Sud-Est", numindu-se şi *Moldova Nouă* (*Noue Moldavie*) şi *Basarabia*, iar mai târziu şi *Ucraina Moldovenească*.

BDD-A25804 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:55 UTC)

Numele românilor băştinaşi, trăitori la est de Nistru, poate fi recunoscut în denumirea ţării Bolohovenilor, care reproduce vechiul termen etnic *boloh* (*voloh / valah* „român"), formaţiune statală, organizată în principate (cnezate), situate pe teritoriile actualelor regiuni Kameneţ-Podolski şi Kirovograd. Sate cu o populaţie românească au exitat aici şi pe vremea domnitorilor muşatini: Petru I (1374-1392), Alexandru cel Bun (1400-1432), Ştefan cel Mare (1457-1504), Petru Rareş (1541-1546), Ioan Vodă cel Viteaz (1572-1574). Demnitarii şi boierii moldoveni aveau proprietăţi de pământ în stânga Nistrului. Moşiile lor erau lucrate de ţărani basarabeni veniţi din diferite ţinuturi. În Transnistria românii se strămutau şi întemeiau aşezări ca în provinciile lor din ţară. Astfel au luat fiinţă cele mai vechi sate de peste Nistru: Butor, Ghidirim, Caragaş, Coşniţa, Cocieri, Lunca, Mălăieşti, Ocna, Piatra, Roghi, Zăzuleni ş. a.

Mulţi români moldoveni s-au aşezat pe pământurile dintre Nistru şi Bug în timpul războiului ruso-turc din anii 1735-1739, refugiindu-se de teama răzbunării turcilor care controlau nu numai teritoriul Basarabiei, dar în mare parte şi pe cel din dreapta Prutului (ţinuturile Iaşi, Fălciu, Tecuci ş. a.). Conform unor calcule statistice, în 1792 olatul tătăresc bugo-nistrean avea 345 de localităţi stabile, acestea fiind repartizate în cele patru distrincte precum urmează: Tiraspol – 79, Ananiev – 84, Odesa – 97, Nikolaev – 85. Populaţia lor era aproximativ de 150 de mii de locuitori. Elementul etnic preponderent, după cum recunosc mulţi dintre cercetătorii istorici, îl constituiau românii moldoveni.

După războiul ruso-turc din 1787-1791 (Pacea de la Iaşi, 1792), Rusia ajunge cu hotarele sale până la Nistru şi, după cel din 1806-1812 (Pacea de la Bucureşti, 1812), până la Prut. Din olatul tătăresc dintre Bug şi Nistru nogaicii sunt evacuaţi în Crimeea. Conform ukazului Ecaterinei a II-a, teritoriul acesta a fost dat spre aşezare locuitorilor din guberniile învecinate. În sec. al XIX-lea, din Moldova au fost strămutate forţat în aceste locuri câteva mii de familii de ţărani, scopul administraţiei ţariste fiind în genere dezrădăcinarea elementului etnic românesc de pe meleagurile străbune [16, p. 29]. Între timp, spaţiul geografic nord-dunărea şi nord-pontic s-a completat cu noi şi noi sate de români şi cu nume româneşti: *Budăi, Bușteni, Butor, Căpriţa, Chetrosu, Chiscul Lung, Chiştelniţa, Găvănoasa, Glodosu, Holmu, Lunca, Malul Roşu, Ocna, Po-*

BDD-A25804 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:55 UTC)

noru, Rediu, Strâmba, Teiu, Troianu, Ulmu, Valea Adâncă. Inițial, purtau nume românești și obiectele topografice minore (râurile mici, pâraiele, văile, dealurile, movilele etc.), acestea păstrându-se în mare parte până astăzi [17, p. 1-16]. Toponimiei acestor regiuni îi sunt caracteristice tipuri și modele lexicale și derivaționale similare sau identice cu cele de răspândire generală în întreg spațiul etnolingvistic românesc.

Documentele istorice atestă în Bugeac și o bogată microtoponimie: *Prisaca lui Brumar*, lângă Larga Nouă (1447), *Movila cea Mare*, lângă Cotihana (1425), *Covurlui*, lac la Dunăre, unit cu lacul Cahul (1445), *Gemenele*, iezere în lunca Prutului, lângă Larga Nouă (1447), *Seliștea lui Grad*, la obârșia văii Crihana (1441), *Ilp*, lac (Ialpug, 1448), *Pârâul Fântânilor*, lângă Roșu (1436), *Gârla lui Andrieș*, lângă Roșu (1459), *Bogata*, baltă și gârlă, lângă Zârnești (1459), *Poiana lui Brumar*, lângă Larga Nouă (1473), *Larga*, râu, afluent al Prutului la Chircani (1469), *Pruteț*, gârlă în lunca Prutului, lângă Roșu (1459), *Suha*, pârâu, afluent al Largăi (1473), *Boiștea*, gârlă în lunca Prutului, lângă Roșu (1502), *Cărhana*, gârlă și vale, la Crihana Veche (1502), *Frumoasa*, râuleț pe teritoriul or. Cahul (1502), *Frumușița*, pârâu, lângă satul Roșu (1502), *Seliștea lui Manea*, lângă Roșu (1502-1503), *Rentea*, gârlă în lunca Prutului, lângă Roșu (1502), *Roșu* (Cerlenul), iezer, lângă Roșu (1502,1503), *Tâlharu*, gârlă lângă Roșu (1502), *Troian*, val de pământ, lângă or. Cahul (1502), *Valea lui Stravici*, lângă Crihana (1502), *Valea Neagului*, lângă Roșu (1502), *Zancea*, gârlă în lunca Prutului, lângă Roșu (1502) ș. a.

Multe dintre aceste nume de locuri și localități apar menționate și în documentele de mai târziu (sec. XVI-XVIII), la cele vechi adăugându-se numeroase alte toponime românești, care probează în această regiune o continuă viață sedentară a populației băștinașe: *Bălacea*, gârlă (1609), *Becheni*, selițe (1608), *Beleu / Lacul alb*, lac (1518), *Becile*, iezere (1520), *Bogatul*, iezer și grind (1513, 1560), *Brițcani*, sat pe Prut (1548), *Bursucul*, gârlă lângă lacul Beleu (1543, 1568), *Capul Dumbrăvii*, nelocalizat (1548), *Cicicani*, lângă Tătărești (1610), *Faur*, sat lângă Tartaul de Salcie (1548), *Fântâna Nucului*, pe Salcia Mică (1548), *Hlabnic*, lac lângă Roșu (1502, 1529), *Maluri*, loc pe Salcia Mică (1529, 1560), *Răduroasa*, pârâu la Ialpug (1527, 1554), *Scărișoara*, iezercan în lunca Prutului (sec. XVI-XVII), *Șipote*, izvoare lângă

BDD-A25804 © 2017 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:55 UTC)

lacul Beleu (sec. XVI-XVII), *Topileana*, gârlă lângă lacul Beleu (1520, 1568), *Vadul Trifeștilor*, la Prut (1520, 1546), *Vidra*, gârlă lângă lacul Beleu (1543, 1568) ș. a.

Până în zilele noastre s-au păstrat multe hrisoave domnești care atestă apartenența acestor proprietăți. Unele dintre ele reprezintă documente de donație sau de confirmare a ocinelor, altele sunt acte de cumpărare-vânzare a moșiilor și satelor. Astfel, la 13 iunie 1436, Ilie și Ștefan voievozi dăruiesc lui Mihail Stângaciu mai multe sate, printre care și „la Chegheci, pe pârâul Fântânilor unde a fost Oană Albu și, mai sus, Mănești, și, la Chegheci, locurile din pustie mai jos de Prun, la Fântâna Păducelului, și, mai jos, Fântâna Mare... ca să-i fie lui uric, cu dreptul scris de noi mai sus, lui și copiilor lui, și nepoților și strănepoților... și întregului lor neam, neclintit niciodată, în veci. Iar hotarul acestor sate să fie cu toate hotarele lor vechi, pe unde au folosit din veac” [18, veac. XIV-XV, vol. I, p. 210-212]. Aceiași voievozi dăruiesc lui Cristea Negrul și fratelui său Giurgiu „un iazăr pe Prut, anume Iazărul Cerlenul” (nume tradus în slavonește după cel original *Roșu*; 18, veac. XIV-XV, vol. I, p. 242). Un alt iezer pe Prut, și anume Blișceatul, adică *Gemenele*, „cu toate gârlele sale, și, la Chigheci, o prisacă, anume Prisaca lui Brumar, cu poiană” este dăruit de Ștefan voievod mănăstirii Moldovița la 11 februarie 1447 [18, veac. XIV-XV, vol. I, p. 385].

În 1502 iulie 2, Ștefan cel Mare donează mănăstirii Putna mai multe sate, moșii și părți de moșii din preajma Prutului: Iezerul Cerlenul (Roșu, n.n. – *A. E.*); satul Balintești și cu seliștea lui Manea, în gura Frumușiței, cumpărat de la nepoții lui Cristea Negru, cu 500 de zloți tătărești; satele Fărceni, pe Frumoasa, din jos de Troian, Șcheia de la gura Frumoasei, Fântâna Măceșul, din capătul de jos al iezerului Cerlenul (Roșu), cumpărate de la Neagoe logofăt cu 330 de zloți tătărești; o bucată de loc din hotarul Boiștii, ce se află mai jos de gura Boiștii; satul unde a fost Fălcin, pe Frumușița, mai jos de Andrieș, cumpărat de la nepoții lui Duma Mădoiul cu 100 de zloți tătărești.

„Predominarea toponimiei românești în Basarabia ne arată biruința elementului românesc asupra celui străin și în această parte a teritoriului românesc. Într-adevăr, mai toate văile, dealurile, apele și satele poartă nume vechi caracteristice românești: *Valea Adâncă, Valea Bourului, Valea Arsă, Valea Carpeni, Valea Căldărușa, Valea Chetroasa, Valea Crăpătura,*

BDD-A25804 © 2017 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:55 UTC)

Dealul Aluniș, Dealul Porcului, Dealul Surpat; râuri ca *Sărata, Larga, Floriţoaia*; sate ca *Buciumeni, Bălăureşti, Cărpineni, Codreni* etc." (L. T. Boga).

Populația locală a cunoscut dezastrul invaziilor străine, distrugerile pricinuite de crâncenele războaie cu turcii și tătarii. În sec. al XV-lea, pentru a cuceri cetățile Chilia și Cetatea Albă, turcii trec de mai multe ori Dunărea și Prutul, dar adesea se văd nevoiți să se retragă sub presiunea oștirilor moldovene. După căderea fortărețelor sudice osmanii pun stăpânire și pe regiunile din împrejurime, localnicii fiind supuși unor dăjdii și biruri grele. În 1486, în luptele de la Catlabug și Șcheia oastea lui Ștefan cel Mare obține victorii asupra fortărețelor ocupate. În aprilie 1547, în războiul antiotoman, Ioan-Vodă cel Viteaz, trădat de boieri și de cazacii ucraineni, pierde bătălia de la Roșcani, lângă Cahul, fiind ucis apoi de turci.

Turcii au stăpânit unele regiuni ale basarabiei, fără a le locui. Aici nu a existat o populație turcească sedentară și, prin urmare, nici localități rurale cu denumiri turcești. Cel mult, turcii au putut denumi cu termeni din limba lor doar cetățile, pe care le țineau în stăpânire, și lagărele militare. Astfel, Cetății Albe i-au dat numele *Akkerman (ak* „alb", *kerman* „cetate"), cetății Tighina – numele *Bender (bender* „oraș maritim / fluvial; port"), orașului Smil – denumirea *Ismail* (după numele unui vizir *Ismail)*.

Bibliografie

1. N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății Albe,* București, 1899.
2. *Moldova în epoca feudalismului,* Chișinău, vol. I-IX, 1961-2004.
3. *Condica liuzilor pe 1886*. În: „Uricariul", Iași, vol. VIII, 1886.
4. *Tabloul de toate comunele rurale din țară, Ediție oficială,* București, 1864.
5. Șt. Ciobanu, *Basarabia,* Chișinău, 1993.
6. *Recensământul general al populației României,* București, vol. I, partea I, 1938.
7. *Dicționarul statistic al Republicii Moldova,* Chișinău, vol. I-IV, 1994.
8. Z. Arbore, *Dicționarul geografic al Basarabiei*, București, 2001.
9. I. Neamțu, *Treimea de o ființă,* Iași, 1991.
10. V. Crețu, *Județul Cahul. Economic. 1927-1937,* Cahul, 1938.

BDD-A25804 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:55 UTC)

11. Gh. Ivănescu, *Origine pre-indo-europene des noms du Danube.* În: „Contributions onomastiues", Bucureşti, 1958.
12. A. Eremia, *Unitatea patrimoniului onomastic românesc,* Chişinău, 2001.
13. I. Hâncu, *Soarta băştinaşilor din spaţiul pruto-nistrean în Antichitate şi în Evul Mediu timpuriu.* În: „Revistă de istorie a Moldovei".
14. Al. Philippide, *Originea românilor.* Iaşi, vol. II, 1923.
15. A. Gonţa, *Documentele privind istoria României. A. Moldova. Veacurile XIV- XVII (1384-1625). Indicele numelor de locuri,* Bucureşti, 1990.
16. N. Iorga, *Românii de peste Nistru,* Olt, 1990.
17. A. Eremia, V. Răileanu, *Toponimia Transnistriei: restabilirea fondului onimic românesc* // „Buletinul Institutului de Lingvistică", Chişinău, nr. 2003.
18. *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova,* Bucureşti, 1975, vol. I şi urm.
19. D. Cantemir, *Descrierea Moldovei,* Chişinău, 1992.

BDD-A25804 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:55 UTC)